

Symposium Levenslang, en dan?

31 maart 2023, notulist Moniek van Gool

Notulen van Workshop 3,

Hoe zou de re-integratiefase van een levenslang gestrafte er uit moeten zien?

Inhoud: Een nieuw fenomeen dient zich aan als een levenslanggestrafte persoon in een re-integratiefase zou komen en vervolgens terugkeert in de maatschappij. Hoe ziet nu een re-integratiefase na een lange gevangenisstraf eruit en hoe verloopt de begeleiding van ex-gedetineerden nu?

Gegeven door:

- o Jeanette In het Veld (Adviseur en Toezichthouder bij Reclassering Nederland)
- o Mireille Bouchoms (Expertgroep Levenslang Gestraften Reclassering Nederland)
- o André Aarntzen (Vestigingsdirecteur Penitentiaire Inrichtingen Vught)
- o Moderator: Peter Braun

Begin (algemene introductie onderwerp) (bij beide groepen)

Hoe ziet de tenuitvoerlegging van de levenslange gevangenisstraf er nu uit?

Algemene uitleg aan de hand van sheets (zie bijlage).

Dia: Levenslanggestrafte in detentie

- o Eerste 25 jaar geen recht op verlof en re-integratieactiviteiten;
- o Wel plus- of basisprogramma. Basisprogramma is 42,5 uren en plusprogramma kent 48 uren. Dit stimuleert meer verantwoordelijkheden zoals die van reiniger op een afdeling en een avondprogramma;
- o Incidenteel verlof mogelijk onder bepaalde uitzonderlijke omstandigheden (bijv. overlijden naasten onder begeleiding Dienst Vervoer & Ondersteuning of ander vervoer en mits vervoer kan worden geregeld)
- o Zingeving d.m.v. andere activiteiten zoals sporten, functie van reiniger e.d.
- o Resocialisatie en te-integratie en lopen in elkaar over

Groep 1 (14:00-14:45)

Groep: juristen, DJI, reclassering, geestelijk verzorgsters, e.a.

Contact met levenslanggestrafte? Aantal aanwezigen.

Dilemma: delict als maatstaf.

Sommige gedetineerden kunnen niet over het delict praten, waardoor een delictanalyse niet mogelijk is. Maar een gedetineerde hoeft ook niet alles te vertellen.

- o Wat is in dat geval de grens voor een medewerker? Oftewel wat kan je als medewerker wel of juist niet vragen?
- o Als iemand aangeeft niet over het onderwerp te willen praten, hoe hou je dan als medewerker de verbinding met de gedetineerde?
Je kan het wel hebben over sociale omstandigheden.
- o Wat maakt het bijvoorbeeld uit dat iemand ergens in wordt gezogen ?

Praten over het delict is voor sommige gedetineerden erg lastig. Het duurt soms even voordat het tot een gesprek komt. Belangrijk is om vertrouwen te creëren. Maar

medewerkers moeten dit wel kunnen, niet te moeilijke gesprekken aan te gaan met gedetineerden. Dat vraagt wel om een cultuuromslag waar we als organisaties mee aan het werk moeten.

Dilemma: Wet straffen en beschermen.

- o Probleem: Een grote groep gedetineerden is verstandelijk beperkt of heeft problemen met bijvoorbeeld verslaving. Het wordt lastig als medewerkers daar zwart wit naar kijken en niet kunnen nuanceren.

Wat kan levenslanggestraften helpen, ook gelet op de re-integratiefase?

- o **Resocialisatie binnen de kaders van de PI verbeteren**, want dit verbetert ook de mogelijkheden voor de re-integratie;
- o **Een geleidelijke overgang** van binnen naar buiten;
- o Meer aandacht voor kwaliteit van leven en algemene welzijnsaspecten binnen de muren en het ontwikkelen van sociale binding.

Situatie en stelling 1:

Is het goed dat professionals (Pieter Baan Centrum, Reclassering Nederland en het adviescollege levenslanggestraften) eerst na 23 jaar een uitgebreid onderzoek instellen/uitvoeren naar de (on)mogelijkheden voor een eventuele terugkeer naar de maatschappij?

Input vanuit de groep:

- o Meeste aanwezigen vinden 23 jaar veel te laat. Het advies/tip luidt: ga veel eerder met deze mensen in gesprek.
- o Het Forum Levenslang pleit al lang voor een volgsysteem met een vijf-jaarlijkse screening, zodat een beeld wordt opgebouwd van iemands ontwikkelingen gedurende 23 jaar. Hoe kunnen we mensen die heel lang binnen moeten blijven gemotiveerd houden en detentieschade voorkomen?

Probleem woonsituatie:

Levenslanggestraften die met korter gestraften samenleven, is lastig. Dit kan spanningen veroorzaken. Maatwerk is nodig, bijv. door goed te kijken welke gedetineerden bij elkaar passen.

- o Reactie: Wie gaat hierover? Wie bepaalt dit?
 - ☐ Iemand antwoordt dat beleids mensen van het ministerie hierin een belangrijke rol hebben. Die worden wel gestuurd vanuit de politiek.
- o Is het samenplaatsen van levenslanggestraften een goed idee?
 - o Sommigen levenslanggestraften willen dat niet
- ☐ Reactie: niet alleen de politiek bepaalt dit. Als DJI kunnen wij met voorstellen komen hoe we het systeem het beste zouden kunnen gaan inrichten. Uiteindelijk gaat het heel vaak over geld en praktische uitvoerbaarheid. En de levenslanggestrafte is niet één persoon. Het zijn veel verschillende mensen met verschillende kenmerken. Op dit moment zijn het er **64** (opm wvh; dit is dan inclusief de niet-onherroepelijke veroordelingen en het aantal is hoger dan het getal van het FL)
- o Probleem: Autonomie van gedetineerden is ver te zoeken, terwijl we wel willen dat ze uiteindelijk weer zelfstandig in de maatschappij kunnen functioneren.

Terug naar de stelling:

is het onderzoek nodig van Pieter Baan Centrum, reclassering e.d.?

- o Hoe zien die onderzoeken er precies uit? Welke adviezen zijn op die onderzoeken te baseren? Hoe houden we met elkaar het gesprek daarover open?
 - o Hoe kan je van iemand die zolang vastzit inschatten hoe die buiten gaat reageren?
 - o Idee: je moet iemand stapsgewijs kunnen blootstellen aan criminogene factoren om te kijken hoe iemand daarop reageert. Met behulp van een zg. vroegsignaleringsplan kan zo nodig tijdig worden geïntervenieerd. Maar dan heb je wel anders opgeleide inrichtingsmedewerkers nodig en aangepaste wetgeving.
- o Wat zou er nodig zijn binnen een PI om dat te kunnen?
 - o Reactie: door Michael P.-verhaal zijn we bang geworden. Vertrouwen in instellingen moet weer terug gaan komen. We moeten onderkennen dat oefenen een belangrijk goed is want anders ga je mensen op de een of andere dag onvoorbereid buiten zetten, en dat is nog riskanter. De Wet straffen en beschermen/Penitentiaire Beginselenwet bieden thans onvoldoende verlofmogelijkheden.
- o Probleem: mensen die niet 24/7 de gedetineerde meemaken, brengen een advies uit.
- o Tip: Kijk als rapporteur eens goed naar de levenslanggestrafte. Niet op een afgezonderd kamertje een onderzoeksgesprek voeren. Bezoek bijv. ook zijn eigen kamer en de werkplaats. Spreek met de mensen om hem heen zodat je een beter beeld krijgt van zijn persoon en sociaal functioneren. Dat geeft de levenslanggestraften ook het idee dat er echt naar hem/haar wordt gekeken. Anders wordt het een momentopname.
- o Probleem: overgang naar ander regime. Voorbeeld: In de TBS zijn de overgangen gevaarlijke momenten. Indien iemand van de ene afdeling naar een andere afdeling gaat, dan is de kans op terugval altijd groter.
 - o Is dat een pleidooi voor meer maatwerk en meer aandacht voor de context? Als voorbeeld: Wij zitten allemaal in een systeem: familie, burens etc. Haal ons uit die context en dan gaan we ons heel anders voelen en gedragen. En dit is bij gedetineerden ook zo. Die zijn heel afhankelijk van de context waarin ze verblijven. Ze hebben daarin een soort eigen 'gezinnetje' met een keuken/tuintje etc. Als je iemand daaruit haalt en naar bijvoorbeeld de reguliere afdeling brengt, dan kan dat zorgen voor een terugval en moet je weer van voren af aan beginnen met het opbouwen van een stabiele situatie.

NB Tijdens de eerste workshop met groep 1 is alleen stelling 1 besproken.

Groep 2 (15:00-15:45)

Groep: juristen en niet-juristen.

Kennen zij levenslanggestraften?: aantal personen hebben kennis/werken ermee.

Situatie en stelling 1: Is het goed dat professionals (Pieter Baan Centrum, Reclassering Nederland en het Adviescollege Levenslanggestraften) eerst na 23 jaar een uitgebreid onderzoek instellen/uitvoeren naar de (on)mogelijkheden voor een eventuele terugkeer naar de maatschappij?

Input vanuit de groep:

- o Als je kijkt naar de jurisprudentie van het Europese hof dan zijn we het er allemaal over eens dat dit veel te laat is.
- o De algemene reactie is dat er vóór 23 jaar meer mogelijkheden zouden moeten zijn als voorbereiding op de re-integratiefase.
- o Artikel 2 van de Penitentiaire Beginselenwet bepaalt in feite al na dag 1 te beginnen met het voorbereiden van de gedetineerde op zijn terugkeer in de samenleving zonder daarbij een uitzondering te maken voor de levenslanggestrafte.
- o Daartegenover: de slachtofferkant
 - o Is wraakgevoel van nabestaanden een argument om niet (tijdig) te beginnen met resocialisatie/re-integratie?
- o Tip: zou het gedragskundig onderzoek voor de hertoetsing niet een bredere basis kunnen krijgen als je daarvoor binnen de PI al eerder regelmatig meetinstrumenten toepast/het gedrag van de gedetineerde monitort, zodat het onderzoek minder het karakter van een momentopname heeft?
- o Tegengeluid: 'gek' dat iemand met levenslang eerder vrijkomt dan iemand die 30 jaar heeft gekregen.
- o Vraag: Waarom doen we het zo zoals we het op dit moment zo doen? Wij zitten eigenlijk gevangen in onze eigen gevangenissen.
- o Iedereen wordt op één hoop gegooid. De zwaarste soort gedetineerden worden als maatstaf gezien, terwijl je de grootste groep gedetineerden heel anders zou kunnen benaderen. Daar moeten we met elkaar echt het gesprek over aangaan.
- o Reactie: doen we, maar de politiek is lastig.
- o Het moet wel bewezen zijn dat wat we doen werkt. Evidence based.
 - o **Dat moet je aan Den Haag zien te verkopen.**
 - o **Reactie**: de medewerkers willen wel anders, maar zijn daar niet voor opgeleid. Werken op dagelijkse routine, zonder dat dat gezien wordt. Dan wordt het voor de medewerkers lastig om hun passie voor hun werk te behouden. Zij missen resultaatgevoel!
- o Positieve ervaring: een levenslanggestrafte kreeg gitaarles. Dat gaf hem perspectief en vreugde. Daarmee krijg je progressie. Hele eenvoudige dingen die van waarde zijn (lijkt eenvoudig). Stichting Exodus zorgt voor bezoeker-vrijwilligers. Deze vrijwilligers dragen bij aan verbondenheid van de gedetineerde met de samenleving
 - o **Bezoeker-vrijwilligers** mogen alleen op reguliere bezoektijden komen, waardoor andere mensen uit de directe omgeving van de levenslanggestrafte niet kunnen komen. Daar moet beter naar gekeken worden.
- o Oftewel: vanuit detentie wordt heel veel goed werk geleverd en zijn er ook programma's, maar er is ambitie nodig om **een keer anders te kijken: laat het oude los en durf opnieuw te kijken wat we moeten gaan doen**. Het moet misschien meer gaan om de gedetineerde: wat heeft die nodig om een beter mens, betere buurman te worden? We zitten nu gevangen in een systeem.

Advies: er moet voldoende aanbod komen voor de levenslanggestrafte. Nu ben je alleen maar bezig met 'damage control'.

- o Reactie: vroeger waren er meer mogelijkheden hierin.
- o Het hangt er nu ook vanaf of je een actieve advocaat hebt, of die de route kan vinden, dat die de PI directeur kan overtuigen om bijv. geld vrij te maken voor bepaalde activiteiten.
 - o Reactie: nu mag je niet eens studeren, ook als het thuisfront dit kan betalen.
 - o Dan kun je wel verschillen krijgen tussen degene die het kan betalen en degene die het niet kan betalen.
 - o Reactie: dat is buiten de gevangenis ook zo.

Probleem: we zitten vast in het dogma gelijke monniken en gelijke kappen.

Stelling 2:

Een levenslanggestrafte heeft recht op de juiste begeleiding/behandeling. Om een veilige en verantwoorde terugkeer naar de maatschappij mogelijk te maken is het van belang dat tijdig de benodigde middelen en voorzieningen worden getroffen. Welke zijn dat?

Input vanuit de groep:

- o Pleiten voor meer continuïteit in de bejegening/het regiem voor langgestraften en levenslanggestraften.
- o Meer aandacht voor trauma's en wat detentie met iemand doet.
- o Nadeel is een groot verloop van medewerkers. Gedetineerden komen met veel verschillende medewerkers in aanraking.
- o Pleiten voor **meer eigen verantwoordelijkheid voor langgestraften**, bijv. zelf koken.
- o **Idee:** Meer gebruik maken van de mogelijkheden van "virtual reality" bij de voorbereiding op terugkeer in de samenleving.
- o Een geleidelijke overgang van binnen naar buiten. Niet alleen met verlof, maar ook in het detentiesysteem van zwaar naar minder zwaar om de terugkeer soepel te laten verlopen.

Verlof na Michael P.

Door Michael P. zijn mensen bang om iemand met verlof te sturen. Er gaat altijd met alles weleens iets mis. De maatschappelijke wens/eis van de garantie dat we gelukkig zijn, genoeg hebben om te besteden en geen risico lopen is niet reëel. We zijn veel te voorzichtig, omdat we geen enkel risico willen lopen.

- o Waarom hebben wij de politiek niet beter ingelicht na Michael P.?
- o We zitten in een verantwoordingsmaatschappij. Je bent meer bezig met typen dan met mensen. Je komt met een groot dossier dat niemand gaat lezen.
- o Vlak de rol van de media ook niet uit.

Gemene deler bij stelling 2: uit deze discussie kwam met name naar voren dat er meer aandacht moet zijn voor de levenslanggestraften zelf om een veilige terugkeer mogelijk te kunnen maken. Daarvoor dient er aandacht te zijn voor wat detentie met iemand doet. Ook dienen we kritisch te kijken naar het huidige systeem, waarin we zijn vastgelopen. De "knopen" daarin moeten ontward worden om te zorgen voor een beter systeem in de toekomst!